

INCOMPREHENSIBILITATEA PSIHOPATOLOGICA SI PSIHIATRIA EVOLUTIONIST CULTURALA

PROF.MIRCEA LĂZĂRESCU, TIMIȘOARA
IAȘI, 2020

- Ajuns la o vârstă apreciabilă, m-am gândit să prezint la Conferința Națională de Psihiatrie din 2020 o scurtă mărturie privitoare la călătoria mea prin tărâmul psihopatologiei, la cumpăna dintre sec.XX și XXI.
- Ea va avea trei părți inegale.
  - A. Date pașaportale ale unui psihopatolog după 60 ani de activitate;
  - B. Drumul de la “psihopatologia incomprehensivă” la panorama interpretativă a “psihopatologiei evoluționist culturale”.
  - C. Un gând privitor la destinul subiectivității.

A.

**DATE PAȘAPORTALE ALE UNUI PSIHOLOG
DUPĂ 60 ANI DE ACTIVITATE**

În urmă cu 60 ani îmi pregăteam lucrarea de licență în Psihiatrie, pentru absolvirea Facultății de Medicină din Cluj, pe o temă despre instabilitatea psihomotorie a copilului.....ce azi a devenit ADHD.

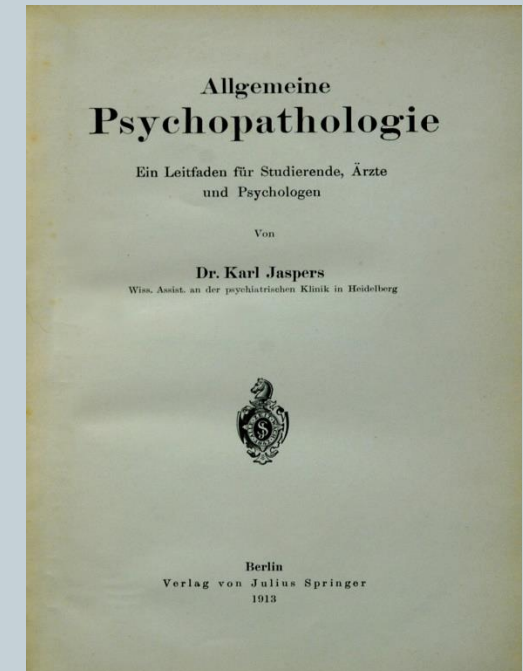
Apoi, primii ani de experiență psihiatrică (1961-1962) i-am petrecut la Spitalul de Neuropsihiatrie Infantilă Păclișa-Hațeg, alături de dr. V.Ilea (din Cluj) și de colegul meu din Timișoara dr. St.Kecskemeti, împreună cu care am studiat oligofrenii bizari. Pe această temă (azi copiii autiști), dr.St.Kecskemeti și-a elaborat și susținut ulterior Doctoratul la Prof.E.Pamfil (1972).

Următorul stagiu (1963-1965) l-am făcut la Sanatoriul de Nevroze din Săvârșin – plasat în Castelul Regelui Mihai I – alături de dr.A.Dan, căpătând experiență în nevroze, psihodiagnostic (Rorschach, TAT) și psihoterapie (Logoterapie, Psihodramă).

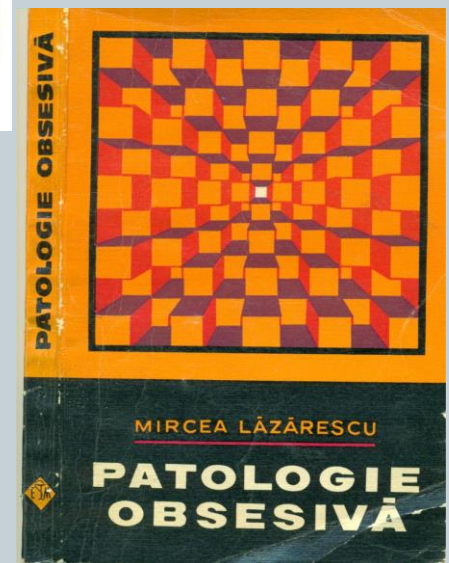
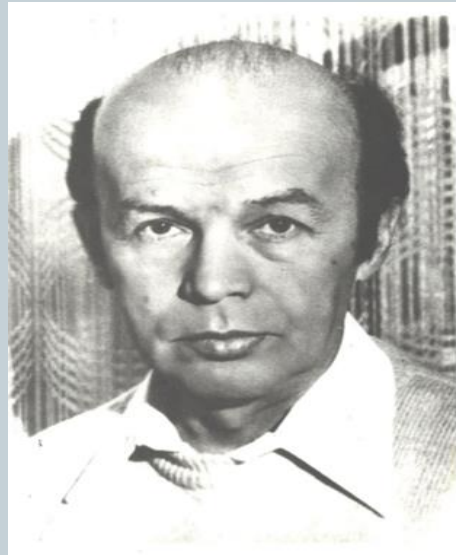
Aici am citit prima dată Psihopatologia Generală a lui K.Jaspers (în franceză), aflând despre distincția sa între:

- Reacțiile comprehensive anormale;...și..
- Stările psihopatologice incomprehensive.

Începându-mi activitatea didactică la Clinica Psihiatrică din Timișoara condusă de Prof.E.Pamfil, mi-am susținut doctoratul (1969) cu o Teză despre **Psihopatologia spațiului trăit**, ce se referea la tb. anxios fobice.

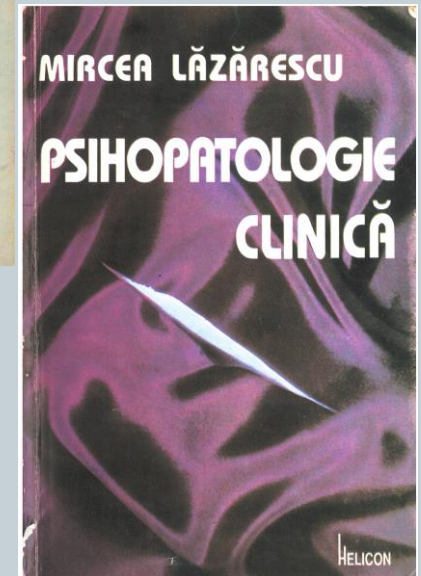
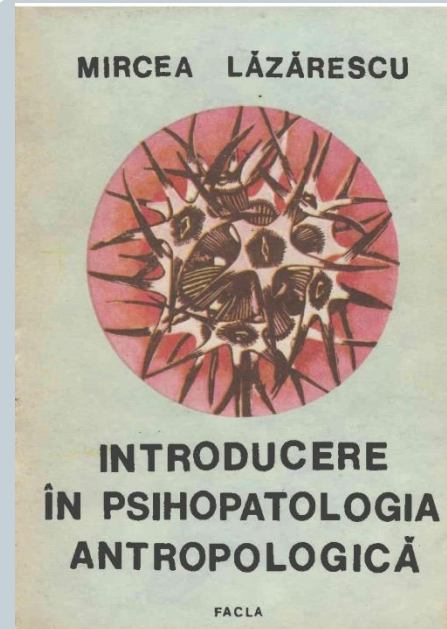
Cumulând și experiența mea cu nevrozele de la Săvârșin am publicat (1973) o carte despre **Patologia obsesivă**, pe care o diferențiam de cea fobică, apreciind că numărul marilor sindroame psihopatologice e limitat.

În deceniile 8 și 9 ale sec.trecut am studiat și practicat psihiatria socială și clinică, familiarizându-mă cu doctrinele : psihanalitică, fenomenologică, cognitivă și cea de vulnerabilitate/stress (pe atunci în dezvoltare).

În două cărți – una de psihopatologie antropologică și alta de psihopatologie clinică – am dezvoltat ideea unui număr finit de mari sindroame psihopatologice, derivate din structuri psihice normale, adaptative.

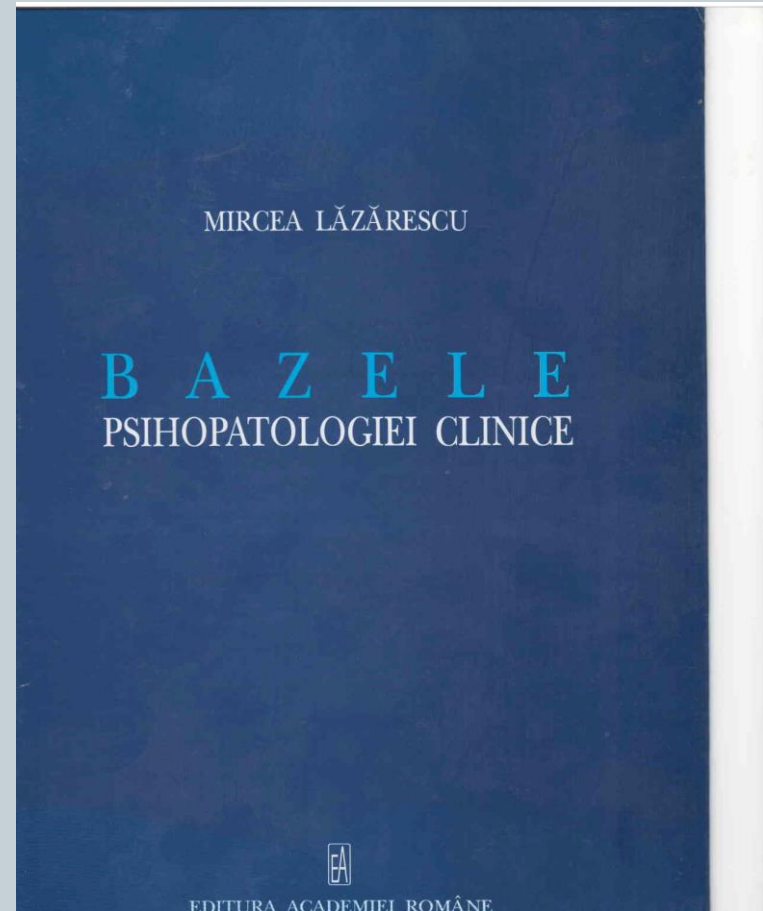

Apoi în primul deceniu al anilor 2000, pe lângă publicarea unor lucrări monografice împreună cu alți colegi, m-am familiarizat cu noi doctrine psihopatologice, precum :

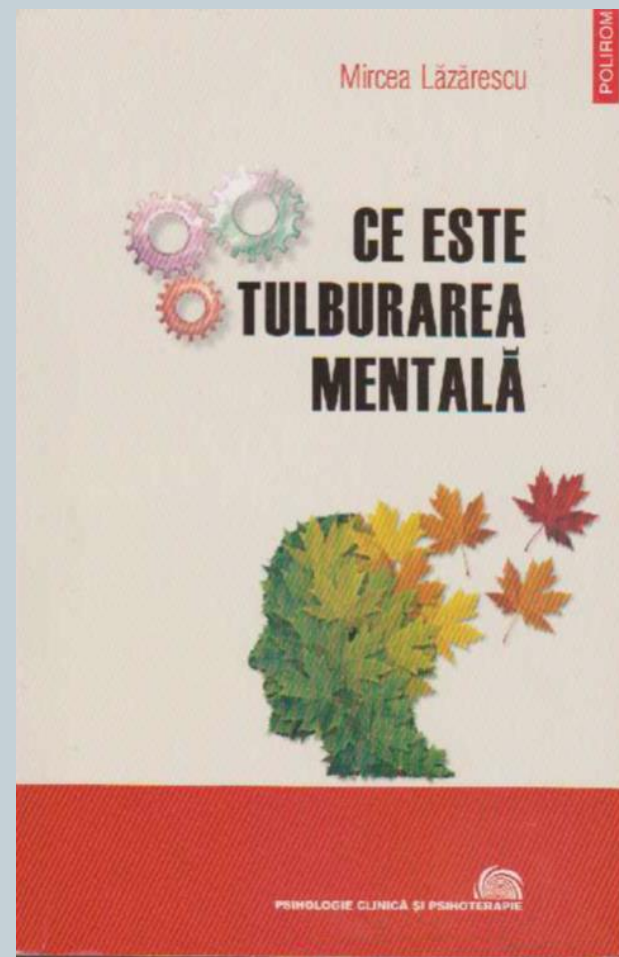
- cea developmentală și a ciclurilor vieții;
- cea a spectrelor maladive;
- cea evoluționistă

Și am încercat o sinteză intitulată: **Bazele psihopatologiei clinice (2010).**

În sinteza din 2010 și în lucrările ulterioare am încercat să dezvolt perspectiva evoluționistă a lui Jackson-Ey, care susținea că stările psihopatologice derivă din deficitul disfuncțional al unor structuri psihice adaptative câștigate filogenetic (istoric) și dezvoltate ontogenetic.

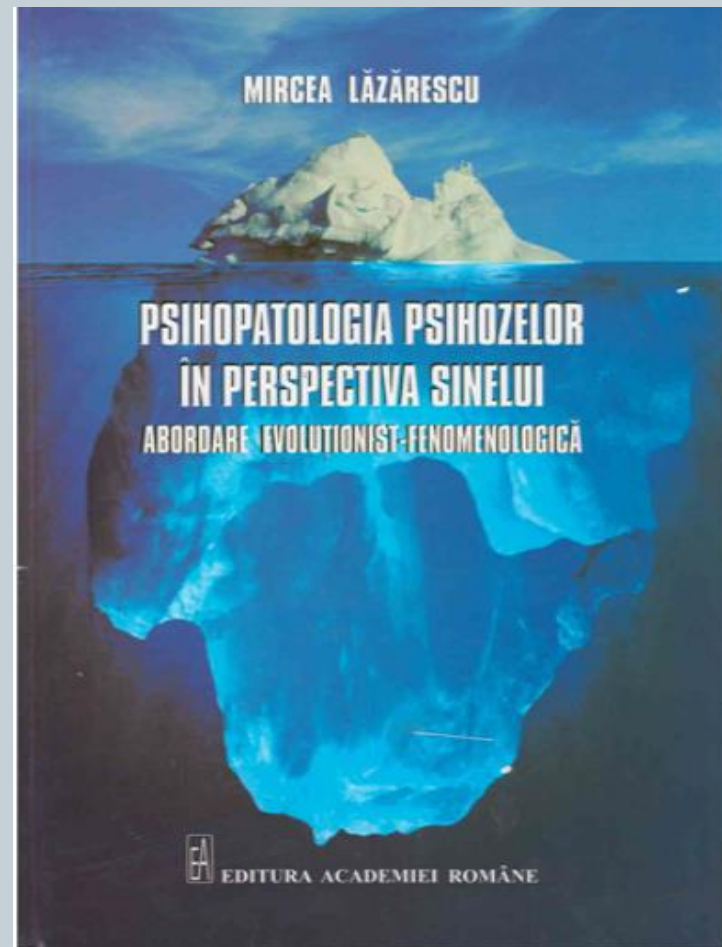
Această doctrină se plasa acum sub orizontul pe care-l deschidea psihologia și psihopatologia evoluționistă, flancată de orizonturile susținute de neofenomenologie, neopsihanaliză și cogitivismul sprijinit de “filosofia minții”.

În lucrările ce le-am realizat în a doua decadă a sec XX - și mai ales în **Psihopatologia psihozelor** – m-am concentrat asupra problematicii delirului pornind de la concepția lui Jaspers privitoare la «incomprehensibilitatea delirului primar»..

Condiția delirantă poate fi interpretată – formulam eu acum - ca un deficit disfuncțional al structurii identitare a persoanei, ce se reduce la condiția unui personaj dintr-un scenariu aberant, fictiv...cu care subiectul se identifică....așa ca în cazul Don Quijote.

Deci în psihopatologia psihozelor intră în joc o dimensiune a psihismului ce are echivalent și la nivelul suprapersonal al narativității miturilor, legendelor, epeilor, ficțiunii.

Mi s-a părut astfel că, incompreensibilitatea pe care o introduce psihopatologia psihozelor s-ar putea să nu mai apară la fel de opacă, dacă perspectiva evoluționistă a psihismului uman o integrează și pe cea a istoriei culturale, ca bază pentru un psihism care, în condiții deficitare disfuncționale etalează simptomatologia psihopatologiei.

Vom urmări în continuare această problemă, pe marginea distincției lui Jaspers între :

stările comprehensive – e.g.,
depresia de doliu

tulburări incomprehensive,
exemplificate prin simptomul
insertiei gândirii.

B.

**DRUMUL DE LA PSIHOLOGIA
INCOMPREHENSIVĂ LA PANORAMA
INTERPRETATIVĂ A EVOLUȚIONISMULUI
CULTURAL**

Jaspers a propus, în **Psihopatologia** sa, ca model pentru reacția comprehensivă anormală depresia exagerată de doliu, care ar fi de înțeles pentru oricine, prin empatie.

Dar dacă pe vremea lui Jaspers cineva ar fi întrebat: “De ce e omul trist când îi moare cineva apropiat”?, răspunsul ar fi fost : “Pentru că așa e natura umană”.

La începutul sec.XXI, psihologia evoluționistă susține însă că principalele modele de reacție psihică (ale animalului și omului) s-au dezvoltat deoarece sunt adaptative, motiv pentru care au fost selecționate.

Ca echivalent în biologie a inhibiției depresive, evoluționismul a propus hibernarea, reflexul de moarte (e.g. «vulpea ce face pe moarta») și condiția de sumisiune a individului aflat în pericol, comportamente care îi pot salva viața.

Pentru om, evoluționismul cultural marchează reacția depresivă cu noi dimensiuni și semnificații:

- retragerea inhibată după pierderi, eșec sau înfrângeri e utilă și pentru reorganizarea proiectelor de acțiune

- pierderea unei persoane de atașament e una specială, pentru că subiectul se identifică durabil cu aceasta, asimilând-o în propriul său psihism.

- doliul reunește în jurul celui vizat comunitatea proximală, ce invocă cultul strămoșilor și zeii, respectând ulterior statutul social special a celui afectat.

O astfel de contextualizare socio culturală a depresiei, depășește însă perspectiva empatiei.

Trecând acum la tb. incomprehensive pentru care Jaspers a propus ca exemplu “insertia gândirii” (alterare xenopatică a agenției proprii), acest simptom era inclus de el printre “tb.nucleare ale Eului” (Ichstörung), specifice schizofreniei.

Pornind de la Ichstörung, Școala din Heidelberg – și în final K.Schneider – a decupat un set de “simptome de prim rang” (SPR) pentru diagnosticul diferențial dintre schizofrenie și ciclotimie:

- Tb.de tip halucinator:- voci care dialoghează despre subiect; - șoapte ce comentează intențiile și actele; - gânduri sonore.
- Tb.de transparență psihică: - răspândirea gândirii(g); - citirea (ghicirea) g.;
- Tb. de influență psihică : - insertia (controlul) g.; - retragerea (furtul) g.; - acte impuse; - controlul voinței; (- pasivitate somatică).
- Tb. percepției delirante

SPR sunt încadrate de alte clase de tb. psihotice (dintre care o atenție specială merită) delirul paranoid

Tulburări formale
ale cursului
gândirii

- Voci care dialoghează
- Șoapte ce comentează actele
- Gânduri sonore
- Citirea gândurilor
- Răspândirea gândurilor
- inserția g.
- retragerea g.
- controlul g.
- controlul voinței
- controlul mișcărilor
- percepția delirantă

Depersonalizare
Dezorganizanta

Delir paranoid
de persecutie cu
supraveghere

- Halucinații audio verbale,
- Atenția specială din sindromul senzitiv de relație,
- Urmărire
- Supravegherea intimității de la distanță

Tb. disociativă de
transă cu
posesiune

Vom urmări în continuare cum psihiatria evoluționist culturală încearcă să găsească echivalentul în normalitate a simptomatologiei paranoide și a celei de transparență/influență

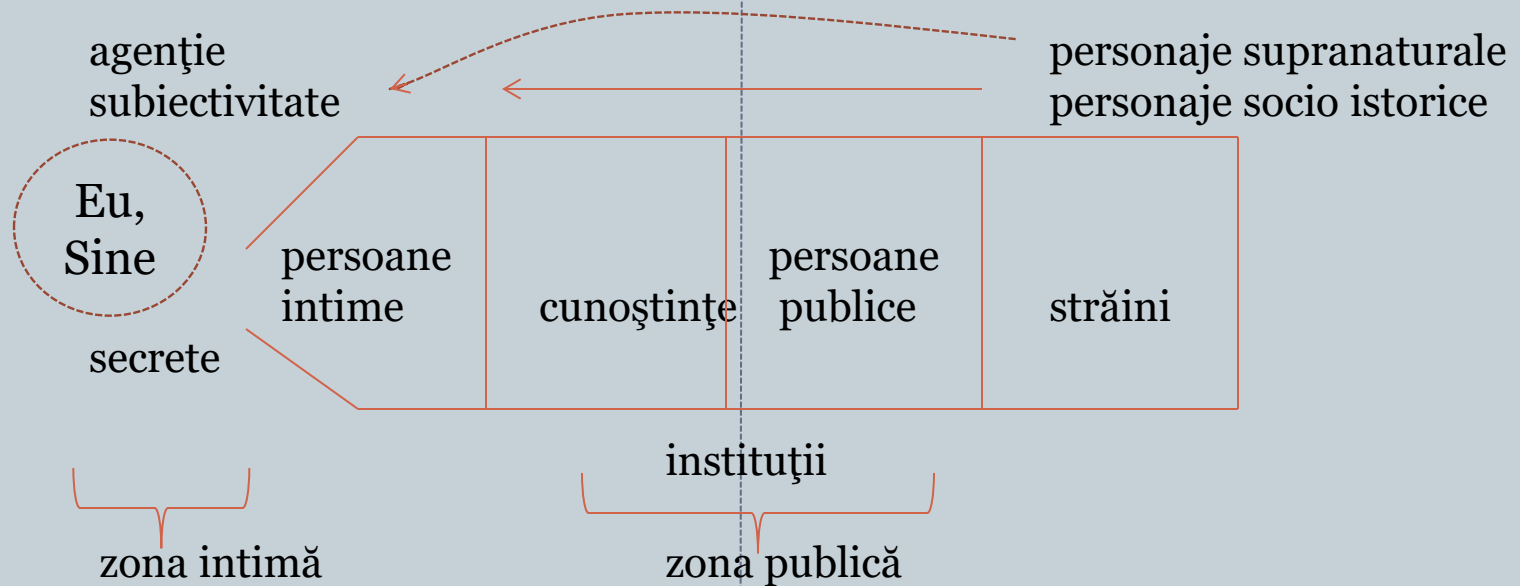
Suspiciunea și supravegherea reciprocă e considerată de evoluționiști ca adaptativă la hominizii ce migrau ca și culegători vânători prin savana africană, când indivizii puteau supraviețui doar în grup, excluderea din acesta echivalând cu moartea.

Fiecare trebuia să poată detecta intenția ostilă, de rejectare, înșelare sau necolaborare a celorlalți, dezvoltându-se astfel capacitatea mentalizării (Theory of mind); adică intuirea situațională a intențiilor celuilalt.

Această aprehensiune suspicioasă a căpătat desigur noi dimensiuni odată cu viața sedentară, ce a diferențiat aria comportamentului public de cel intim.

Schema instanțelor de raportare ale subiectului la alteritatea (xenopatică) în civilizațiile urbane

Relaționarea față de alteritatea (xenopatică) este atât exterioară cât și intrapsihică.

Subiectul normal controlează diferențiat raportarea la aceste instanțe.

În societățile urbane subiectul deține un control asupra zonei intime a secretului personal – unde se elaborează agenția sa autonomă – care nu este expusă public, fiind împărtășită doar cu persoanele intime, de atașament....care se pot și influența reciproc ușor.

În relaționările publice și în raport cu străinii subiectul își pune de obicei o mască socială controlându-și comportamentul și exprimările, pentru a se manifesta așa cum dorește să fie receptat de alții. El este precaut, elaborat, uneori neautentic jucând roluri sociale suprapersonale.

Rușinea

Un prim nivel al supravegherii paranoide poate fi considerat sentimentul de atenție sporită și comentare nefavorabilă din partea altora, în cadrul sd. senzitiv de relație.

Trimiterea la normalitate invocă reacția socio culturală a rușinii, în care subiectul are impresia neplăcută că e privit cu atenție și e comentat batjocoritor.

De remarcat că rușinea s-a dezvoltat în paralel cu diferențierea între zona publică (unde oamenii se disting și prin îmbrăcăminte) și zona intimă (care suporta goliciunea și relațiile sexuale), de unde rușinea ce însoțește izgonirea din Rai.

Rușinea s-a impus apoi și ca pedeapsă publică, prin condamnarea "la stâlpul infamiei".

Spionajul

Supravegherea individului în comunitățile centralizate s-a nuanțat pe măsură ce acestea s-au diferențiat ierarhic. Urmărirea și spionajul pe care conducătorii comunităților le-au practicat continuu pentru a supraveghea dușmanul extern, au fost folosite apoi și pentru detectarea dușmanilor interni.

...iar în modernitate, ele s-au prelungit într-un sistem de continuă evidență și supraveghere a cetățenilor statelor centralizate de către organele de siguranță publică.

Foucault a sugerat ca ilustrativă pentru supravegherea cetățeanului pe care statul o dezvoltă în Iluminism, “Panopticum-ul” lui Betham, care consta dintr-o închisoare cu pereții transparenți și permanent iluminată.

În lumea contemporană organele Siguranței Statului au practicat efectiv supravegherea telefoanelor, înregistrări video, urmăriri, controlul internetului etc..., la unii cetățeni vizați.

Furtul gândirii

Supravegherea paranoidă se oprește însă în marginea limitelor eului, a secretelor personale, care nu pot fi cunoscute de străini fără mărturisire...

Odată cu simptomatologia de transparență din SPR, pacientul e convins totuși că alții îi cunosc și îi fură gândurile cele mai intime.

În aria normalității întâlnim împărtășirea și intuirea ușoară a ideății celuilalt între persoanele ce se relaționează intim, precum mama și copilul... sau iubiții..

Bowlby, când a dezvoltat teoria atașamentului (1980) a sugerat că imagoul matern ajunge să fie direct reprezentat în psihismul copilului, fiind introjectat într-o instanță pe care a denumit-o „internal working model”.....astfel încât ea, mama introjectată, îl însoțește pretutindeni...”

Iar psihologia recentă a persoanei de după Sullivan a argumentat ca relațiile de intimitate (romantice, de prietenie, de conviețuire) se realizează după același model al introjecției.

În SPR, normala transparență și acordare psihică a intimității atașamentului, alunecă însă sub control public.

Dacă trecem mai departe în această anchetă privitoare la controlul intimității în normalitate și ne plasăm în plan socio cultural....

...un aspect important ne este relevat de simptomatologia delirurilor cu tematică religioasă, în care putem întâlni formulări precum..

„...gândurile îmi fugeau...mi le aducea cineva înapoi...mi le planta în minte...era producția Domnului Dumnezeu care printr-un mesager, probabil un înger, le pune în mine...nu erau gândurile mele, mintea mea nu le putea aduce așa de repede...vocea îngerului o auzeam în cap..Domnul îmi știe toate gândurile căci El le știe pe toate, oamenii știu doar o parte.. „

Dumnezeul creștin e deci a toate cunoscător, ochiul său descoperindu-l oriunde pe Cain cel vinovat, până dincolo de Eden...

(Sau alt caz):

.....,o femeie de 41 ani e convinsă că ..., este aleasa lui Dumnezeu ca să fie proproc...are un semn pe dosul mâinii care indică locul unde a fost cuiul răstignirii lui Iisus....simte cum i se citesc gândurile cu ajutorul lui Dumnezeu...simte că gândurile nu sunt ale sale..dar acestea sunt gânduri date de Dumnezeu...,,

Dumnezeu poate deci cunoaște și introduce gânduri în mintea subiectului, instanța supranaturală marchând dimensiunea psihismului în direcție cultural spirituală.

Iar, credința într-un Dumnezeu atotputernic se plasează și în zilele noastre în aria normalității.

Poseziune

Unii pacienți cu delir religios resimt cum Dumnezeu acționează nu doar asupra gândurilor lor ci și asupra vocii (e.g. ” Dumnezeu sau Sfântul Petru vorbesc cu vocea mea”).

Sentimentul de utilizare a corporalității de către instanțe supranaturale apare și în delirul cu tematică de posesiune în care diavolul „din interiorul corpului” îi dirijează vorbirea și comportamentul.

În delirurile ce se întâlnesc în clinica actuală continuă să intervină în simptomele de transparență/influență duhuri, spirite, energii, voci, extraterestri și alte forte supranaturale. Iar toate aceste instanțe cultural-spirituale pot nu doar să cunoască gândurile intime ale subiectului ci și să-i influențeze intențiile și psihomotricitatea.

Simptomele de influență din SPR se extind deci și asupra psihomotricității prin sentimentul „impunerii mișcărilor” și a „controlului voinței”.

Aceste simptome sunt comentate în DSM-5 ca prezente însă și în tb. disociative de transă cu posesiune, când subiectul se simte controlat de un spirit sau un zeu – la fel ca în tradiționalele religii de mistere (cu care creștinismul s-a luptat cu începuturile sale).

Tb de transă se petrec însă în condițiile unei vigilități reduse, cvasihipnice, cu parțială detașare de preajmă.....făcând parte și din simptomatologia histeriei lui Charcot, când puteau fi induse și prin sugestie hipnotică.

Ideația și comportamentul individului uman – psihomotricitatea sa – sunt practic supuse unor multiple influențe psiho socio culturale.

Magia

În perioada Renașterii în Europa s-a dezvoltat intens vrăjitoria și magia, care tenta influențarea altora la distanță, mai ales în domeniul sănătății și dragostei.

Culianu analizează cum Giordano Bruno a teoretizat practica magică a influențării la distanță a mari grupe de oameni, comparând această idee cu actuala modelare prin massmedia și reclame, propagandă și știri false, a milioane de oameni.

Ideația și comportamentul individului uman sunt practic supuse la multiple influențe socio culturale, care se adaugă transparenței și rezonanței ce se petrece între cei intimi și credinței în omnipotența lui Dumnezeu.

În concluzie,

din perspectiva evoluționismului cultural devine sugestiv faptul că, simptomatologia de supraveghere paranoidă și cea de transparență/influență din SPR, cu toată aparenta sa incomprehensibilitate, poate fi concepută ca derivând din structuri psihice firești și integratoare ale psihismului omului cultural;

...și care se distorsionează în condițiile minusului disfuncțional al psihozei.

Incomprehensibilitatea simptomelor de control și inserție a gândirii rezultă din prăbușirea arhitectonicii care organizează raportarea subiectului la ceilalți și alteritate, pe diagrama intim/public a unei socio culturi date.

Vom încheia expunerea cu câteva gânduri privitoare la destinul
subiectivității.

C
UN GÂND PRIVITOR LA DESTINUL
SUBIECTIVITĂȚII

Simptome precum inserția și furtul gândirii sunt trăiri subiective, care exprimă vulnerabilizarea ariei secretului personal.

Dar însăși subiectivitatea poate fi privită ca rezultatul unei diferențieri a psihismului de-a-lungul istoriei omenirii.

Psihismul omului în mod cert a evoluat de-a lungul antropogenezei pornind de la cel al mamiferelor superioare.....

Și el a căpătat, desigur, noi dimensiuni odată ce, în urmă cu 70.000 ani homo sapiens a început să opereze cu entități fictive.....

Apoi, inevitabil el s-a transformat în ultimii 7.000 ani de sedentarism, civilizație urbană și istorie scrisă, care au indus și polarizarea intim/public.

Cât privește subiectivitatea, aceasta a fost comentată doar vag în antichitate, ea devenind o temă majoră doar odată cu Renașterea europeană, pe fundalul introspecției promovată de creștinism („să-l cauți pe Dumnezeu în tine însuți”) și prin polarizarea subiect/obiect pe care a dezvoltat-o știința empirică.

Diferențierea între viața privată și cea publică – ca fundal pentru subiectivitate - a început să se fluidizeze însă în a doua jumătate a sec.XX, pe măsura dezvoltării mijloacelor mass media și mai ales a telefoanelor mobile și a internetului. Tradiționalele scheme de relaționare interpersonal socială se modifică rapid în condițiile în care:

- Putem comunica audio vizual nemijlocit pe WhatsApp cu persoane ce se află pe alte continente, la fel ca și când ar fi în aceeași cameră...
- Subiectul își poate oricând expune problemele private pe Facebook unde ele sunt accesibile nu doar unui cerc intim de prieteni, ci practic oricui ...
- Participarea la viața publică – inclusiv convocarea la întruniri și propaganda electorală - se pot face prin mediile electronice, online, către orice persoană privată.

S-ar putea ca generația care crește deja în acest mediu – operând pe calculator din primii ani de viață, jucându-se cu alți copii pe tabletă și nu nemijlocit deși aceștia se află alături – să aibe o altă configurație a relaționării intim/public și a intimității subiective decât generația pe care încă o reprezint.

Mai ales că forța introspecționistă a creștinismului și polarizarea subiect/obiect pe care o întreține știința experimentală, devin tot mai difuze.

De aceea e stimulant și provocator ca psihopatologii ce cunosc actuala simptomatologie a psihozelor, să urmărească

Cum vor arăta simptomele inserției și furtul gândirii peste 50 ani?

Vă mulțumesc pentru atenție !!